

LAHJAKASTA OPPILASTA TUKEVA OPETUS

Kauniaisten suomenkielinen perusopetus
Mäntymäen koulu
Kasavuoren koulu

LAHJAKASTA OPPILASTA TUKEVA OPETUS

TARKOITUS

Toimintasuunnitelman tarkoituksena on havaita ja tehdä näkyviksi lahjakkaat oppilaat sekä lisätä opettajien osaamista ja siten kohentaa opetuksen laatua.

Toimintasuunnitelma tulee edistämään lahjakkaiden oppilaiden kohtelua ja opetuksen kehitystä.

JOHDANTO

Suomalaisen peruskoulun perusta on ollut alusta alkaen tasa-arvo, joka takaa kaikille oppilaille yhtenäisen julkisen koulutuksen. Tasa-arvolla mahdollistetaan kaikille oppilaille oikeus yhtenäiseen opetukseen. Tällä tasa-arvoperiaatteella halutaan taata valtakunnallisesti alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo sekä jokaiselle peruskoulun päättävälle mahdollisuus jatkokoulutukseen.

Peruskoulun toimintaa ohjaavat perusopetuslaki ja opetussuunnitelma.

Perusopetuslaissa (21.8.1998/628) säädetään asetuksin siitä, että erilaisille oppijoille on luotava oppimiskokemuksia ja tarjottava omantasoista opetusta. Perusopetuksen arvoperustassa oppilas nähdään yksilöllisenä ja ainutlaatuisena. Jokaiselle oppilaalle on taattava oikeus kasvuun, hyvään opetukseen, oppimiseen ja onnistumiseen koulutyössä. Tämä tarkoittaa sitä, että myös lahjakkaat oppilaat tulisi huomioida perusopetuksessa. Mahdollisuuksia tukea lahjakkaiden oppilaiden oppimista on monenlaisia. Yhtenä esimerkkinä opetuksen muuttamisesta entistä yksilöllisemmäksi on opetuksen eriyttäminen. Eriyttää voidaan opetuksen sisältöä, oppimiseen käytettävää aikaa, tehtävien määrää, oppimateriaalia, opetusmenetelmää, oppimisympäristöä tai arviointia. Eriyttäminen ei ole ainut keino, jolla voidaan mahdollistaa oppilaiden yksilölliset oppimispolut vaan keinoja on muitakin.

Opetusta voidaan myös rikastuttaa tai nopeuttaa.

A. Rikastuttaminen

Esimerkki rikastuttamisesta on laaja tutkimusprojekti, joka voidaan toteuttaa yhteistyössä korkea-asteen, yrityksen tai muun yhteisön kanssa (esim. TET-paikka, opettajan etsimä kontakti tai huoltajan työpaikka). Tällöin on lähtökohtana, että oppilas on suorittanut opetussuunnitelman mukaisia ainesisältöjä huipputasolla ja että hän haluaa perehtyä johonkin ilmiöön syvällisellä otteella. Rikastaminen nähdään osana yleistä tukea, jota annetaan

arjessa. Koulu ottaa tämän huomioon esimerkiksi opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen resurssien jaossa.

- B. Opetuksen nopeuttamisesta esimerkkejä ovat matematiikan tai vieraiden kielten opiskelu valtavirrasta poiketen kiihdytetyssä tahdissa yksilöllisellä opintopolulla. Oppilaan oppimissuunnitelmassa määritellään aineelle/aineille tavoitteet oppilaan käymän vuosikurssin tavoitteiden pohjalta. Oppimissuunnitelmaan kirjataan konkreettiset tavoitteet. Suunnitelman toteutumista ja oppilaan suoritumista arvioidaan aktiivisesti.

I LAHJAKKUUDEN MÄÄRITELMÄ

Lahjakkuus rinnastetaan toisinaan älykkyyteen, mikä voi olla lahjakkuuden keskeinen ulottuvuus. Suomalaisessa koulumaailmassa ei ole juurikaan toteutettu älykkyystestausta toisin kuin esimerkiksi Pohjois-Amerikassa, jossa testillä mitattu absoluuttinen älykkyystasoa kuvaava numeerinen luku eli älykkyysosamäärä saattaa olla keino tunnistaa lahjakkuutta. Älykkyystestausta on kritisoitu vahvasta kulttuurisidonnaisuudesta ja vaikeaselkoisesta käsitteistöstä.

Oppilailla voi olla suuriakin eroja kyvyssä opiskella ja omaksua asioita, heillä voi olla luontaista lahjakkuutta ja/tai heillä saattaa olla poikkeuksellisen suuri erityisvahvuus jollakin alueella. Varmaa kuitenkin on, että jokainen on hyvä jossakin. Aina ei kuitenkaan, syystä tai toisesta, oppilas itse ole tiedostanut vahvuuttaan tai vahvuuksiaan. Pitää muistaa, että lasten lahjakkuusprofiilit ovat epätasaisia. Jonkin alan lahjakas voi olla heikko jollain toisella alalla esimerkiksi sosiaalisilta kyvyiltään. Jotta lahjakkuutta voidaan löytää, tulee sitä myös etsiä. Opettajien tulee etsiä lahjakkuutta jatkuvasti.

Suomen koulujärjestelmä on osittain kyennyt vastaamaan lahjakkuushaasteisiin. Perusopetuksessa on kouluja, joissa painotetaan esimerkiksi luonnontieteitä, matematiikkaa tai musiikkia. Lukiokoulutuksessa painotukset näkyvät esimerkiksi erityistehtävän saaneiden lukioiden toiminnassa vahvoina kielipainotuksia tai suuntautumisenä taito- ja taideaineisiin. On myös opettajia, jotka osaavat kannustaa ja ohjata poikkeuksellista kyvykkyyttä osoittavia lahjakkaita oppilaita.

II TUNNISTAMINEN

Oppilaiden lahjakkuuden tunnistamisen tulee olla osa opettajien ammattitaitoa. Lahjakkuushavainnoista tulee keskustella ja etsiä yksilöllisiä ratkaisuja lahjakkuutta tukeviksi opetusmenetelmiksi.

Lahjakkuuden tunnistamisessa tulee ottaa huomioon seuraavat asiat

- 1) On olemassa useita eri osa-alueita, jolla lahjakkuutta voi ilmetä
- 2) Lahjakkuus voi olla joko jo näkyvää erinomaisuutta yhdellä tai useammalla alueella tai se voi olla vielä piilossa olevaa potentiaalia erinomaisuuteen
- 3) Lapsen lahjakkuus voi ilmetä epätasaisesti - hän voi olla yhdellä osa-alueella olla lahjakas ja taas toisella taas hän tarvitsee suurta tukea
- 4) Lapsen ikä ja kehitysvaihe vaikuttaa lahjakkuuden ilmenemiseen
- 5) Lapsen sosioekonominen tausta tai vähemmistöön kuuluminen voi vaikeuttaa lahjakkuuden tunnistamista
- 6) Tunnistamisessa tulee käyttää tasa-arvosyistä monipuolisia menetelmiä

Tunnistamisen menetelmät

Lahjakkuuden tunnistamisessa on hyvä käyttää samanaikaisesti monia eri menetelmiä. Esimerkiksi yhdestä testistä saatua tulosta ei tulisi käyttää identifioimisen perustana, sillä yksi testi ei välttämättä anna oikeaa kuvaa lapsen tai nuoren lahjakkuudesta.

Lahjakkaiden tunnistaminen onnistuu parhaiten, kun

- yhdistetään erityylistä tietoa, esimerkiksi tietoa kognitiivisista taidoista, suoriutumisesta eri tilanteissa, kiinnostuksista, luovuudesta, motivaatiosta sekä oppimisen ja käyttäytymisen kuvauksista,
- yhdistetään monia tietolähteitä esimerkiksi testipisteitä, arvosanoja sekä luokan- ja erityisopettajan, vanhempien, luokkatoverien ja oppilaiden omia lausuntoja
- tunnistamiseen on mahdollisuuksia useina eri aikoina.

Edellistä listaa on hyvä pohtia, kun lahjakkaiden tunnistamista suunnitellaan. Lista antaa oivan pohjan suunnitella tunnistamista monipuoliseen suuntaan. Tunnistamisen menetelmiä mietittäessä, on hyvä huomioida myös jo edellä kuvatut lapsen tai nuoren ikä, tausta ja lahjakkuuden alue sekä lapsen tai nuoren motivaatio ja sosioemotionaaliset tarpeet. Monia eri tunnistamis- ja arviointimenetelmiä käyttämällä pystytään eri tutkijoiden mukaan vastaamaan myös siihen, että vähemmistöoppilaiden ja taloudellisesti vähempiosaisten oppilaiden lahjakkuudet tulevat tunnistetuksi.

Lahjakkaiden identifioiminen on tehokasta silloin, kun siinä yhdistyy sekä (varhaiskypsän) suoriutumisen ja käyttäytymisen arviointi että sellaisten olosuhteiden

luonti, jossa lahjakkuutta saa tuoda esiin ja kehittää. Potentiaalisesti lahjakkaita ovat näin ollen kaikki ne lapset, jotka

- osoittavat varhaiskypsää lahjakkuutta tai kyvykkyyttä eli lapset, jotka suoriutuvat tasolla, joka on selvästi korkeammalla kuin heidän luokkatoveriensa;
- ovat kiinnostuneita jostakin aiheesta, ja jotka aktiivisesti harjoittelevat taitoa ja nauttivat tekemästään;
- observeivat omaa toimintaansa ja tästä johtuen käyttävät enemmän erilaisia oppimisstrategioita kuin muut ja
- osoittavat jotakin yllämainituista sekä taipumusta mukautumattomuuteen jollakin annetulla alueella.

Hyvä opettaja etsii lahjakkuutta kaikista oppilaista. Tämä edellyttää sitä, että opimme tunnistamaan sellaisiakin tekijöitä, jotka osoittavat potentiaalia ja annamme lapsille mahdollisuuksia kehittää potentiaaliaan. On myös pyrittävä huomioimaan ja antamaan mahdollisuuksia sekä lapsille, jotka ovat erityisen kiinnostuneita ja motivoituneita että lapsille, jotka eivät jostain syystä mukaudu vaatimuksiin.

Välineitä lahjakkuuden tunnistamiseen

1) Opettajat

Koska opettajat toimivat ja tarkkailevat oppilaitaan päivästä toiseen vuosiluokassa ja erilaisissa kouluelämän tilanteissa, heillä on erityislaatuinen paikka lahjakkaiden oppilaiden tunnistamisessa. Pääasiassa opettajan lahjakkaiden tunnistamisella on vaikutusta siihen, tuleeko lahjakas oppilas huomioiduksi luokassa ja mietitäänkö hänen tarpeitaan aktiivisesti. Opettajien kykyä tunnistaa lahjakkaita on kuitenkin välillä kyseenalaistettu. On tuotu esille, kuinka opettajan ennakkokäsitykset tai tunteet arvioitavasta oppilaasta voivat vaikuttaa tulokseen. Toisaalta hyväksi puoleksi on luettu, että näin myös sellaiset oppilaat voivat tulla arvioiduksi lahjakkaaksi, jotka eivät perinteisin menetelmin tulisi. Opettajan onkin tärkeää olla tietoinen omista käsityksistään ja stereotyyppioistaan sekä pohtia, miten ne mahdollisesti vaikuttavat hänen tunnistamisprosessiinsa.

2) Portfolioarvioinnin käyttäminen

Portfoliot ovat tapa kerätä ja tallettaa tietoa oppilaiden suoriutumisesta ja saavutuksista. Kun niitä käytetään säännöllisesti, niiden kautta voidaan arvioida myös oppilaan edistymistä. Portfolioarviointi mahdollistaa näin ollen oppilaiden kehittymisen arvioinnin, mutta antaa myös arvokasta tietoa oppilaan

vahvuuksista ja tarpeista. Portfolioon voidaan kerätä oppilaan tyypillisiä tai merkittäviä töitä tai oppilaat voivat itse valita malleja töistään. Sinne voidaan tallentaa huomionarvoisia hetkiä, valokuvia sekä myös observointeja lapsen toiminnasta. Aloittaessaan portfolion käytön, opettajan on tehtävä päätös, mitä hän tulee siitä arvioimaan ja millä skaalalla hän arviointia tekee (esimerkiksi heikko–keskinkertainen–erittäin hyvä). Jos oppilaan portfolio on merkittävästi kehittyneempi kuin hänen ikätoveriensa, sitä voidaan pitää hyvänä indikaattorina lapsen lahjakkuudesta.

3) Suoriutumisen arviointi

Lahjakkaiden tunnistamisessa voidaan käyttää apuna myös heidän suoriutumisestaan saatavaa tietoa. Tässä pääpaino on haastavissa ja avoimissa ongelmissa. Arviointi kohdistuu pääasiassa niihin strategioihin, joita oppilas käyttää vastauksen saamiseen eikä siihen, kuinka nopeasti hän vastauksen löytää. Suoriutumisen arviointi edellyttää, että prosessin jälkeen oppilaan työstä syntyy vastaus, tuotos tai demonstraatio. Lahjakkaiden oppilaiden tunnistamisessa suoriutumisen perusteella tulee huomioida, että tehtävä on tarpeeksi haastavalla tasolla. Tällöin se saa myös oppilaan toimimaan tätä vastaavalla tavalla, pyrkimään korkealle. Oikeanlaiset tehtävät tässä ovat sellaisia, joissa oppilas joutuu käyttämään ajattelutaitojaan ja ongelmanratkaisuaan.

4) Listat lahjakkuuden tunnistamisessa

Lahjakkaiden oppilaiden tunnistamiselle on olemassa monia listoja, joita voivat käyttää niin vanhemmat kuin opettajat. Listoja löytyy helposti niin alan kirjoista kuin internetistä. Listoissa on kuitenkin omat vaaransa, jotka tulee ottaa huomioon niitä lukiessa. Ensinnäkin listojen laatu on vaihtelevaa ja ne voivat pitää sisällään harhaanjohtavia elementtejä. Huonoimmassa tapauksessa niiden käyttäminen johtaa siihen, että lahjakkaita, jotka eivät sovi listan kuvauksiin, ei tunnisteta. Esimerkiksi alisuoriutujat saattavat pelkästään listoihin luottamalla jäädä huomion ulkopuolelle.

Listat saattavat pitää sisällään myös sellaisia elementtejä, jotka eivät ole saaneet tukea tutkimuksissa. Huomioon tulee ottaa siis lahjakkaiden heterogeisuus: listassa kuvatut piirteet eivät välttämättä sovi kaikille lahjakkaille. Toisaalta eri listat saattavat korostaa eri asioita. Joissain listoissa voidaan korostaa lahjakkaiden taipumusta perfektionismiin kun taas joissain

sitä, että lahjakkaat ovat nopeita päätöksentekijöitä. Listoja lukiessa on myös huomioitava, mitä lahjakkuuden aluetta lista kuvaa.

Yksi merkittävimmistä kansainvälisistä lahjakkuus- ja luovuustutkijoista Howard Gardner on päätenyt kuvaamaan lahjakkuutta kahdeksalla eri ulottuvuudella, mikä tarkoittaa käytännössä monitieteellistä lähestymistapaa. Kyseisen moniälyteorian vahvuuksia ovat samanaikaisesti laaja-alaisuus ja hallittavuus. Perinteinen jako loogis-matemaattiseen ja kielelliseen lahjakkuuteen näkyy suomalaisessa lukiokoulutuksessa. Gardnerin teorian jaottelu on kuvattu alla olevassa listassa tunnistettavissa olevina, koulutyössä näkyvinä, ulottuvuuksina.

- Lingvistinen lahjakkuus: herkkyyttä puhutulle ja kirjoitetulle kielelle, kykyä oppia kieliä ja kykyä käyttää kieltä. Lapsilla tämä saattaa ilmetä herkkyytenä sanojen soinnille ja tarkoituksille tai poikkeuksellisena verbaalisena muistina. Lingvistisesti lahjakkailla saattaa olla myös paljon tarinoita kerrottavana.
- Loogis-matemaattinen lahjakkuus: kapasiteettia analysoida ongelmia loogisesti sekä kykyä toteuttaa matemaattisia operaatioita ja keksiä tieteellisiä kysymyksiä. Nämä lapset ovat hyvin tietoisia loogisista ja numeerisista säännönmukaisuuksista, ja he ymmärtävät ja toteuttavat erinomaisesti matemaattisia laskutoimituksia.
- Musiikillinen lahjakkuus: sisältää taitoja musiikin esittämisessä, sävellyksessä ja kuvioiden ymmärtämisessä. Musiikillisesti lahjakkaat lapset saattavat hyräillä ja laulaa itseksensä, ilmentävät rakkautta musiikkiin ja tunnistavat melodioita hyvin tarkasti.
- Keholliskinesteettinen lahjakkuus: kykyä käyttää omaa kehoaan tai sen osaa ongelmien ratkaisuun tai produktien luontiin. Tällaiset lapset ovat kyvykkäitä käyttämään koko kehoaan tai hienomotoriikkaansa erinomaisesti. Osa heistä on innokkaita urheilussa.
- Spatiaalinen lahjakkuus: kykyä tunnistaa ja manipuloida joko suuren tilan tai tarkemmin määritellyn alueen kuvioita tai säännönmukaisuuksia. Nämä lapset pelaavat muun muassa monimutkaisia pelejä, luovat monimutkaisia legorakennelmia, kokoavat innokkaasti palapelejä ja heillä on usein hyvä kuvamuisti.
- Naturalistinen lahjakkuus: kykyä tunnistaa ja luokitella luonnon objekteja (esim. kasvit ja eläimet). Nämä lapset ovat usein haltioituneita luonnon kauneudesta ja he pitävät luonnossa toimimisesta. He pitävät myös asioiden luokittelusta.
- Interpersoonallinen lahjakkuus: kykyä ymmärtää muiden ihmisten intentioita, motivaatiota ja mielihaluja sekä kykyä toimia muiden ihmisten

kanssa. Nämä lapset ovat sosiaalisesti sopeutuvia, he usein organisoivat muita oppilaita ja johtavat leikkejä.

- Intrapersonallinen lahjakkuus: kykyä ymmärtää itseä, hyvää käsitystä omista toimintatavoista ja työmalleista sekä tämän tiedon käyttöä oman elämän ohjauksessa. Nämä lapset tulkitsevat taitavasti itseään ja ymmärtävät omia tarpeitaan, tunteitaan ja vahvuuksiaan.

Listan tarkoituksena on auttaa opettajia ja vanhempia näkemään lahjakkuuden ilmenemisen monimuotoisuus, mutta sitä ei missään nimessä ole tarkoitettu jaottelemaan lapsia kategorioihin. Esimerkiksi musikaalisessa performanssissa yksilö tarvitsee niin kehollis-kinesteettistä, persoonallista kuin musiikillista lahjakkuutta. Kuten aiemmin tuotiin esille, listoja lukiessa on oltava erityisen varovainen. Parhaimmillaan listat voivat kuitenkin saada opettajan ajattelemaan lahjakkuutta ja näin ollen ne auttavat opettajaa lahjakkaiden tunnistamisessa. Samoin listat voivat auttaa myös vanhempia tunnistamaan lapsensa lahjakkuutta.

5) Vanhemmat ja koulun ulkopuolisten tukijat

Vanhemmilla on hyvin paljon tietoa oman lapsensa osaamisesta ja vahvuuksista. He tietävät paljon omien lastensa kognitiivisesta varhaiskypsyydestä, luovuudesta, johtamistaidoista, motorisesta koordinaatiosta, energisyydestä ja sisukkuudesta. Vanhemmilta voikin pyytää lausuntoja, jossa he kuvailevat oman lapsensa vahvuuksia (ja lahjakkuutta) tai heiltä voi pyytää vanhempaintapaamisissa tietoa tästä suullisesti. Tätä tietoa voi ja kannattaa kerätä kaikista oppilaista. Voi myös olla niin, että lapsen lahjakkuus ei tule esiin ollenkaan koulussa, mutta on selvästi nähtävissä koulun ulkopuolella. Tällöin muun muassa opettaja voi pyytää oppilaan valmentajaa, soitonopettajaa tai muuta mentoria kirjoittamaan hänelle oppilaan osaamisesta. Näin myös koulussa ollaan tietoisia oppilaan taidoista ja voidaan kannustaa eteenpäin.

6) Itsearviointit

Lahjakkaiden tunnistamisessa voidaan käyttää myös menetelmiä, jotka perustuvat itsearviointiin. Antamalla mahdollisuuksia ja ohjeistusta, lahjakkaat ja motivoituneet ovat kyvykkäitä itse päättämään haluavatko he opiskella jotakin ainetta haasteellisemmin tai haluavatko he osallistua erityisvalmennukseen ja harjoituksiin. Olisikin tarjottava kaikille sekä mahdollisuuksia löytää kiinnostuksen ja vahvuuden alueensa että mahdollisuuksia toimia näillä alueilla.

7) Luokkatoverien nimeämiset

Oppilailla on myös paljon sellaista tietoa toisistaan, joka ei ole opettajan tiedossa. Opettajan kartoittaessa oppilaiden vahvuuksia ja lahjakkuutta, hän voi käyttää apunaan vuosiluokkansa oppilaita. Oppilaiden nimeämisten kautta opettaja saa arvokasta tietoa.

III PEDAGOGINEN TUKEMINEN

Koulun antama pedagoginen tuki on sekä vaihtelevaa että laadukasta. Vaihtelevuus antaa oppilaalle mahdollisuuden etsiä ja löytää lahjansa. On hyvin epätodennäköistä, että lapsen lahjakkuus tulee koulussa esiin, ellei anneta mahdollisuuksia osoittaa sitä. (Esim. jos ei tarjota mahdollisuutta luovaan kirjoittamiseen, on todennäköistä, ettei tällaista lahjakkuutta myöskään lapsessa huomata).

Laatu on yhtä tärkeää kuin vaihtelevuus: Jos koulun odotukset oppilaistaan ovat liian matalat, ei korkeatasoista suoritusta myöskään osoiteta. Koulu tarjoaa haasteellisia vaihtoehtoja. Kun haasteelliset vaihtoehdot ovat osa jokapäiväistä toimintaa, oppilaat myös alkavat vastata haasteisiin. Pedagogista tukea antavat koulun kaikki kasvattajat.

Perinteisesti koulun keskeinen tehtävä on oppilaan oppimisen edistäminen valtakunnallisessa ja paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellyillä sisältöalueilla. Jokaisella oppilaalla on oikeus yksilölliseen tukeen ja tasonsa mukaisiin haasteisiin. Vaatimustasoa kohotettaessa tulee varmistaa, ettei oppilaan henkinen tasapaino kuormitu kohtuuttomasti tilanteissa, joissa opetussuunnitelman yhteisistä tavoitteista poiketaan eriyttämällä ylöspäin.

Koulu tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia

Tämä alkaa normaalin opetussuunnitelman rikastamisesta koulussa tai sillä, että kasvattajat antavat lapselle mahdollisuuksia osoittaa lahjakkuutta. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden kiinnostukset, heitä rohkaistaan luovuuteen ja stimuloidaan korkeamman asteista ajattelua. Lapselle annetaan mahdollisuuksia toimia sekä ikätoverien että samantasoisten kanssa. Joustavat oppimisryhmät tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden eriyttää opetusta mielekkäällä tavalla.

Vanhempien ja opettajien tehtävä on havainnoida, miten lapsi vastaa näihin mahdollisuuksiin. Havainnoimisen tukena voidaan käyttää esimerkiksi portfolioarviointia.

Kerhotoiminta luontevaksi osaksi koulun toimintaa

Luontevaa oppimisen edistämistä on oppilaalle tarjottava kerhotoiminta. Kerhossa jokainen yksilö saa nauttia osaamisestaan, tuntea olevansa hyväksytty älykkönä, matemaatikkona, käsityöläisenä, urheilijana tai taiteilijana.

Kerhotoiminnan järjestämisessä on hyvä tarkastella oppilaan koko koulupäivää kokonaisuutena. Keskellä koulupäivääkin oleva kerhotoiminta voi olla oppilaalle rikastava lisä.

IV KUN TUNNISTAT LAHJAKKAAN OPPILAAN

- Keskustele huoltajien kanssa. Kokevatko vanhemmat samoin kuin sinä?
- Keskustele muiden opettajien, erityisesti laaja-alaisen erityisopettajan kanssa.
- Ota oppilas mukaan keskusteluun. Kuuntele, mitä oppilas kertoo. Muista, että tavoitteena on toimiva koulupäivä.
- Kartoita oppilaan osaamisen taso. Laatikaa pedagoginen arvio yhdessä laaja-alaisen erityisopettajan kanssa sekä koulupsykologin kanssa.
- Oppilas sopii yleisen tuen piiriin, jolloin hänellä tulee olla oppimissuunnitelma.

Lähteet:

[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/181728_1a_lahjakkuuden_ja_erityisv
ahvuuksien_tunnistaminen-1_0.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/181728_1a_lahjakkuuden_ja_erityisv
ahvuuksien_tunnistaminen-1_0.pdf)

[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/181735_sivu_4a_lahjakkuudesta_ja_l
ahjattomuudesta.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/181735_sivu_4a_lahjakkuudesta_ja_l
ahjattomuudesta.pdf)

<https://kariuusikyla.com/2018/11/16/lahjakkaiden-opetus/>